

De 'binnenmakers' van Maasbommel, deel II (van 4 delen)

John Ridders, januari 2020

Maasbommelse rijswaarden tussen de kribben

Mandenmakers vonden hun wilgen van oudsher in de rijswaarden langs de rivieren en meren. Als in 1403 Rutger van Bommel door belening heer wordt van "*die hoffstadt tot Bommel met 8 mergen lants...*" is daarbij ook al sprake van '*rijswaert*' en "*5 mergen op de grienden*"¹. Ook de kaart uit 1648 liet al zien dat er rijswaarden langs de Maas bij Maasbommel lagen. Vermoedelijk werden er pas eind 19e, begin vorige eeuw grienden in de moeilijk te bewerken en slechts ontsloten komgronden aangelegd. "*Door de voortdurende kwel en de slechte afwatering werd de landbouw hier zeer bemoeilijkt; de slechtste delen werden daarom alleen voor de griendcultuur gebruikt. De overige gronden werden alleen als weide of hooiland gebruikt*"². Bovendien was er tot de dertiger jaren van de vorige eeuw een goed alternatief.

Interessant voor de mandenmakerijen waaronder die in Maasbommel, waren namelijk de rijswaarden die tussen de particuliere kribben waren ontstaan of aangelegd. Overigens was dat niet tot ieders genoegen: "*Ook de vele door mensenhanden gevormde obstakels in de rivierbeddingen werden door de toenmalige rivierkundigen als belangrijke oorzaak gezien van de rivierproblemen. Veel particulieren legden tot grote hoogte zomerkaden aan om de eigen uiterwaarden zo lang mogelijk tegen wateroverlast te beschermen en beplantten de uiterwaarden met houtgewas en riet. Ook in het zomerbed ontmoette de stroom allerlei hindernissen die door de bewoners van het riviereengebied, al dan niet bewust, waren opgeworpen. Een groot probleem vormde vooral de vele eigenmachtig aangelegde kribben waarmee de oevereigenaren hun grondgebied probeerden uit te breiden*". ".....In zijn '*Rivierkundige Verhandeling*' uit 1749 stelde de Rijnlandse waterbouwkundige Cornelis Velsen (1703-1755) dat juist '*opruiming*' in het winterbed van de rivieren, waardoor deze geschikt gemaakt werden voor grote afvoeren van water en ijs, een grote rol moesten spelen bij de aanpak van de overstromingen"³.

werden voor grote afvoeren van water en ijs, een grote rol moesten spelen bij de aanpak van de overstromingen"³.

detail kaart uit 1755

Op een kaart uit 1755⁴ zijn de kribben minutieus en schematisch aangegeven die vermoedelijk begin 18e eeuw of wellicht al eerder door de adellijke bezitters met pachtende boeren langs de (huidige) Bovendijk in Maasbommel tot aan de Blauwe Sluis zijn aangelegd. Wellicht in eerste instantie om verdere afkalving van de oever aan de 'buitenbocht' (stootoever) van de Maas te voorkomen; maar al snel werd van de nood een deugd

¹ Gelre, Vereniging tot beoefening van Geldersche geschiedenis, oudheidkunde en recht, Register van de Leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, 1924.

² Het Gelders Rivierenland uit zijn isolement, J.L. van Zanden, Middelen van bestaan 1800-1950,, blz. 83.

³ A.A.S. van Heezik, Strijd om de rivieren, 200 jaar rivierenbeleid in Nedeland of de opkomst en ondergang van het streven naar de normale rivier, 2007.

⁴ Caart des Rijcks van Nijmegen en het ambt van Tusschen Maas en Waal: waar in genoteerd sijn de weteringen, schutlakens, wallen en tochtsloten so als deselve tegenswoordig bevinden, 1755, Gelders Archief.

gemaakt. De kaart uit 1778 ⁵ geeft de kribben met enige rijswaarden al nauwkeuriger weer. De gronden tussen de kribben waren vooral door hun regelmatige overstroming en goede bereikbaarheid uitermate geschikt voor de productie van wilgentenen.

Onderstaande advertentie uit 1827 heeft vermoedelijk betrekking op de aangelegde kade en rijswaard bij de Schaapsweide die op de onderstaande kaart (in detail) ⁶ uit 1832 met aangelegde zomerkade (!) staat afgebeeld.

† † † Men is voornemens om op Dingsdag den 4. September
 † † † 1827, des voormiddags ten tien uren, aan het Veer-
 † † † huis te *Maas-Bommel*, in het openbaar, in perceelen
 of massa te verkoopen: ongeveer twee Bunders **VIERJARIG**
RYSWAARDENHOUT, staande en wassende in den
 Rijswaard, boven het voormelde Veerhuis.
 De aanwijzing zal door **JAN BELGERS**,
 Landbouwer te *Maas-Bommel*, gedaan worden.

Arnhemsche courant, 25-8-1827

aangelegde kade en rijswaard bij de Schaapsweide, 1832

In 1830 wordt vastgesteld dat er in de Maas tussen Appeltern en Schans Andries maar liefst 85 door particulieren aangelegde kribben en 'hoofden' zijn geteld ⁷.

Die particulieren grondbezitters zijn in Maasbommel hoofdzakelijk de nazaten van de middeleeuwse adel die ook de rijswaarden weer verpachten aan de meest biedenden, in dit geval mandenmakers.

Zo bezit Otto baron van Randwijk (Arnhem 1763 - Nijmegen 1833) rond 1832 ⁸ vrijwel alle rijswaarden langs de Bovendijk en Adriaan jonkheer van Riemsdijk (Tiel 1777 - Maastricht 1855) verder stroomafwaarts ook nog eens ruim twee hectaren (bron: HISGIS.NL).

⁵ Specificque Caart van de buijten landen onder de stad en vrijheid van Maasbommel, 1776-1778, Gelders Archief.

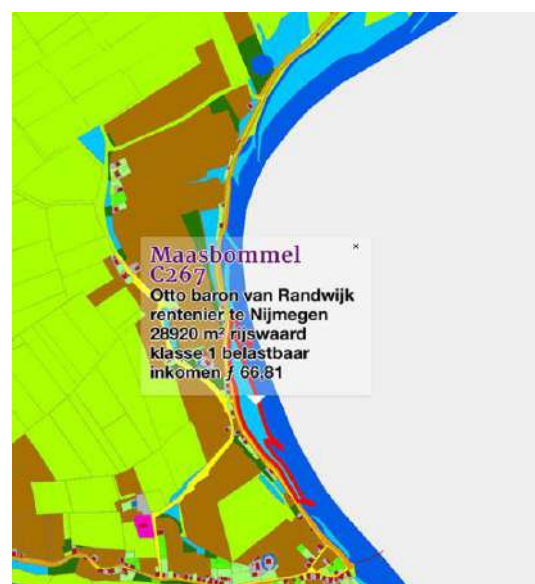
⁶ 1832 Maas GeldArchief 0108 RWS 428 Maasbommel: 'Schets-teekening van de situatie van het riviervak en van de uiterwaarden beneden het veer van Maasbommel op de Maas, waarover een kade is aangelegd'

⁷ J.H. van Rechteren, 'Verhandeling over den Staat van den Rijn, de Waal, de Maas en den IJssel en de langs deze rivieren gelegen polders benevens middelen tot verbetering derzelve', 1830

⁸ In 1832 werd het Kadaster opgericht en kreeg ook Gelderland zijn eerste officiële kadastrale kaart.

detail uit kaart van 1778: kribben met rijswaarden langs de Bovendijk tot de Blauwe Sluis (=onder)

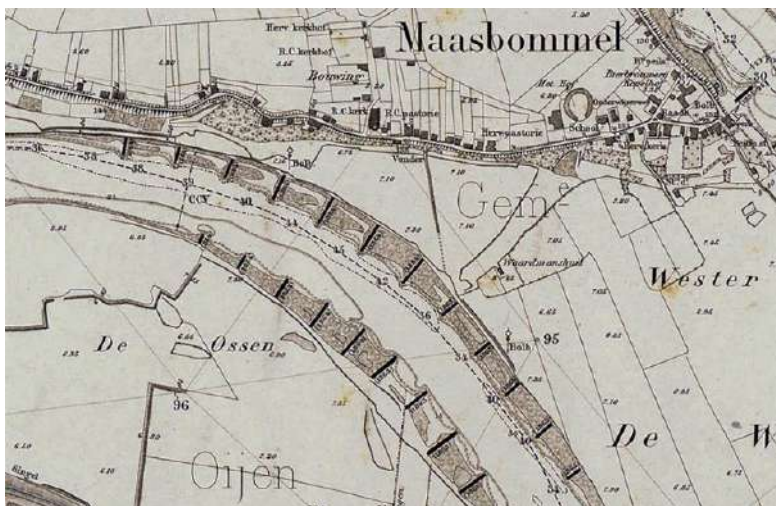

In de tweede helft van de 19e eeuw begint het Rijk met het opruimen van hinderlijke particuliere kribben en met het zelf aanleggen van riviertechnisch deugdelijke kribben in de grote rivieren om meandering tegen te gaan en vooral de vaargeul voor de scheepvaart op gepaste diepte te houden.

In 1863 worden de eerste door de rijksoverheid bepaalde dwarskribben 'ter verbetering en

normalisering van de rivier' bij Maasbommel, Macharen en Oijen aangelegd ¹⁰. Voor de manden- en hoepelmakers ontstaan tussen de kribben geschikte 'aanwassen' met o.a. 'oppervlakten rijswaard' die ditmaal door de Dienst Domeinen worden verpacht. Waar welke mandenmakers precies welke rijswaarden in gebruik hadden is voornamelijk onbekend; wel is duidelijk dat het aanbod rijswaard vrij groot was en wellicht ook mandenmakers uit andere dorpen in de buurt van Maasbommel rijswaarden gepacht hadden. In de krant van 1924 ¹¹ lezen we immers over de mandenmakers uit Kerkdriel: "Nog in het duister vertrekken de bandsnijders in groote groepen naar hun werk, hoofdzakelijk gelegen in de Noord-Brabantsche dorpen langs de Maas, van Empel af tot Lithoyen en zelfs nog verder; een groep van vijftien maken dagelijksch de reis van en naar hun werk gelegen te Maasbommel per autobus; ook langs de Waal strekt zich hun arbeidsveld uit".

detail kaart uit 1898, de rijswaarden donker gekleurd

Verpachting
VAN
AANWASSEN
EN
OPPERVLAKTEN
TUSSEN
de Rijks kribben in de
Rivieren de Waal en de Maas.

DE ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te Zalt-Bommel, zal op **Maandag den 30 October a. s.**, des voormiddags ten 10 uur, in het Stads Koffijhuis aldaar, ten overstaan den den Notaris **H. VERMEULEN**, publiek

VERPACHTEN:

Voor den tijd van **20 jaren**, ingaande bij de gunning, de nog **onverpachte AANWASSEN** en **OPPERVLAKTEN RIJSWAARD, SLIK, ZAND** en **WATER**, tusschen en ter weerszijden van de Rijks kribben tegen de beide oevers der Rivier de Waal en tegen den regterover der Rivier de Maas, in de volgende gemeenten:

In de Rivier de Waal:

Onder de gemeente **Druten, Leeuwen, Wamel, Dreumel, Hien, Ochten, IJzendoorn, Tiel, Drumpt, Ophemert, Varik en Heesselt, Est en Optjnen, Waardenburg, Haasten, Herwijnen, Vuren en Dalem, Heerevaarden, Hurwenen, Zalt-Bommel en Poederrijen.**

In de Rivier de Maas (regterover).

Onder de gemeenten **Niftrik, Batenburg, Appeltorn, Maas-Bommel, Alphen, Oijen, Heerevaarden, Rossum, Driel, Hedel en Ammerzoden.**

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij de Ontvangers der Registratie en Domeinen te **Druten, Tiel en Zalt-Bommel**, bij wien Boekjes, bevattende eene nauwkeurige beschrijving der perceelen en de voorwaarden, tegen betaling van 25 cents te verkrijgen zijn en Kaarten ter inzage liggen.

Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche courant, 14-10-1871

⁹ Vanuit het gedachtengoed van de Fransen, werd in 1798 het 'Bureau voor den Waterstaat' opgericht en in 1848 ging deze dienst Rijkswaterstaat heten.

¹⁰ 'Vervolg van het Tienjarig Overzicht der Waargenomen Waterhoogten langs de Nederlandsche Hoofdrivieren, de Zeeuwsche stromen, de Noordzee, de Zuiderzee, de Wadden enz.', 1871, blz. 96.

¹¹ Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche courant, 16-12-1924

detail kaart uit 1898
de (vermoedelijke) rijswaarden donker gekleurd

VERPACHTING VAN AANWASSEN EN VISSCHERIJEN. DE ONTVANGER

DER
REGISTRATIE en DOMEINEN
te 's-Hertogenbosch, zal op **Maan-
dag den 13en Juni 1892**, des voor-
middags 11 uur, in het koffiehuis „het
Parlement” aldaar, ten overstaan van den
Notaris F. C UMMELS te 's-Hertogen-
bosch, in het openbaar

VERPACHTEN :

44 perceelen **RIJKS AANWAS-
SEN in de Maas**, onder de gemeen-
ten *Neerasselt, Balgoij, Wijchen, Niftrik,
Batenburg, Appeltorn, Maasbommel, Alphen,
Oijen, Grave, Velp, Herpen, Huisseling,
Dieden, Megen, Oijen, Lithoijen, Lüh,
Heerevaarden, Alem, Rossum, Driel, Empel,
Hedel en Engelen.*

Provinciale Noordbrabantsche
en 's Hertogenbossche courant, 30-5-1892

**HET BURGERLIJK
ARMBESTUUR te Maas-
bommel zal publiek**

VERKOOPEN :

Op VRIJDAG 7 NOVEMBER,
 n.m. 3½ uur bij, **M. VERSTEEG,**
 aldaar.

2-jarig rijswaarden-hakhout
 in 3 perceelen op **Benedenste Sprengers.**

De Waalbode, 1-11-1919

Wordt vervolgd.